

กระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน แบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก*

The Process of Buddhist Peaceful Means in Development of Participatory Areas and Communities by the Royal Thai Army

^{1*}กิตติพงษ์ พุทธิมณี, ¹พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ ²ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์

^{1*}Kittipong Putdhimanee, ¹Phramaha Hansa Dhammahāso and

²Khanthong Watthanapradit

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

^{1*}Corresponding Author. E-mail: Sean2738@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม 3) เพื่อศึกษากระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดยกองทัพบก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านโคกขามป้อม ตำบลภูผาหมอก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เครื่องมือที่สำคัญคือการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก มี 3 ลักษณะ คือ เป็นผู้เชื่อมโยง เป็นผู้ร่วมปฏิบัติการ เป็นผู้ส่งเสริม และยังพบปัญหาด้านกายภาพและปัญหาด้านจิตใจ ซึ่งมีสาเหตุจากการขาดความต่อเนื่องของกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) หลักพุทธสันติวิธีที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม มี 3 ขั้น คือ การใช้ปัญญา การใช้ศีล และการใช้สมาธิ ตามหลักของมรรค 8 และ 3) กระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดย

กองทัพบก มี 4 ชั้น คือ 3.1 ชั้นร่วมจัดทำแผน บนพื้นฐานหลักการเห็นร่วมกันตัดสินใจร่วมกันและการคิดริเริ่มร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม 7 และอริยสัจ 4 3.2 ชั้นร่วมดำเนินการ บนพื้นฐานของหลักการปรึกษาหารือร่วมกันและการดำเนินการร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 3.3 ชั้นร่วมตรวจสอบประเมินผล บนพื้นฐานของหลักการกำหนดวิถีชีวิตร่วมกันและการตรวจสอบร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ 3.4 ชั้นร่วมแก้ไขปรับปรุง บนพื้นฐานของหลักการพยายามรับผิดชอบร่วมกันและการเห็นคิดหาหรือทำกำหนด วิถีชีวิตรับผิดชอบตรวจสอบด้วยจิตใฝ่ใจมั่นคงร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักสารานิยธรรม 6

คำสำคัญ: พุทธสันติวิธี; การมีส่วนร่วม; กองทัพบก

Abstract

This research has 3 objectives as follows: 1) To study a participatory development of area and community by the army, 2) To study the principle of Buddhist peaceful means which promotes a participatory development of area and community, and 3) To study the process of Buddhist peaceful means in a participatory development of area and community by the army. This is a qualitative research. The sampling population was from Sokekhampong Village, Kandharalaksa District, Srisaket Province. The methodology used in this research was an in-depth interview and focused group discussion. The researcher made a descriptive analysis on the received data.

The results of the study showed that 1) Participatory area and community development by the Army has 3 roles, which were connector, co-operator, and promoter. It was also found that there were problems in terms of physical and mental which were caused by the lack of continuity of the stakeholder participation process; 2) a Buddhist peaceful method that promotes community development and participatory communities, was divided into 3 steps: using wisdom, morality, and meditation in accordance with the principles of Atthangika-magga: the Noble Eightfold Path; and 3) the process of using Buddhist peaceful methods to support the development of the area and the community by the army was divided into 4 steps : 3.1 the preparation of the plan, based on the principle of seeing and making decisions together, and sharing initiatives. There are steps to follow the principles of Aparihaniya-dhamma 7 and the four Noble Truths; 3.2 the joint step on the basis of mutual consultation and joint action which was a procedure for performing according to the principle of Iddhipada 4; 3.3 the joint steps in examination and evaluation based on common principles of lifestyle and mutual examination which was a procedure following the Sangahavattu 4 principle; and 3.4 the joint steps in correction and adjustment based on the principle of trying to take responsibility together and seeing, discussing, making a way of life, and checking by responsible and stable mind together which followed the principle of Saraniyadhamma 6.

Keywords: Peaceful Methods; Participation; Royal Thai Army

บทนำ

การพัฒนาพื้นที่และชุมชนให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนา โดยจะต้องเริ่มที่คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เพราะคนในชุมชนนั้นๆ จะทราบและเข้าใจถึงปัญหาและความต้องการและทุนต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน คนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยส่งเสริมเท่านั้น ชุมชนจะต้องเรียนรู้ว่าสมาชิกแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่แตกต่างกันออกไป และทุกคนล้วนมีความสามารถมีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง ต้นทุนที่มีไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ทุนความรู้ ทุนทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนเงินตรา ฯลฯ ชุมชนจำเป็นจะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะได้นำมาบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่และชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสมชุมชนนั้นๆ ก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเองได้ สามารถเรียนรู้ที่จะสร้างเป็นงานและอาชีพขึ้นมา ลดการพึ่งพาจากภายนอก และกลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ในท้ายที่สุด (Office of the Secretary of the Security Development Committee at the regional level in the Army Region 2. 2018-2021)

การพัฒนาพื้นที่และชุมชนหมู่บ้านโคกขามป้อม ตำบลภูผาหมอก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ที่ดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ของกองทัพบก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยตลอดแนว ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ป่าภูเขาที่มีความสลับซับซ้อนทอดตัวยาวตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก ผ่านเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ เข้าสู่เขตภายในประเทศไทยตามแนวเทือกเขาบรรทัด จากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้พื้นที่มีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ทั้งในด้านการมั่นคง ด้านเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังมีภูมิประเทศสำคัญเป็นเขตป่าเขาที่สลับซับซ้อนและมีความอุดมสมบูรณ์เป็นเขตต้นน้ำลำธารของกลุ่มน้ำห้วยที่ไหลเข้าประเทศและหล่อเลี้ยงประชาชนในพื้นที่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณชายแดนไว้ให้ได้อย่างถาวร แต่ที่ผ่านมาพื้นที่ได้ประสบกับปัญหาในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าแหล่งต้นน้ำทางธรรมชาติ ปัญหาความยากจน ตลอดจนปัญหาที่เกิดจากผลกระทบการพัฒนาในด้านอื่นๆ กองทัพบกโดยกองทัพบกภาคที่ 2 ได้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหามาเพื่อพัฒนาพื้นที่และชุมชนที่ประสบกับปัญหาโดยลำดับ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ได้อย่างยั่งยืน สาเหตุสำคัญอันเนื่องมาจากการขาดความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้พลังในการขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาขาดประสิทธิภาพ (Suranaree Command and 2nd Branch of the 2nd Area, Internal Security Operations Command. 2015-2019)

นอกจากสาเหตุการขาดการมีส่วนร่วมแล้ว ภาคประชาชนและภาคเอกชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการพื้นที่และชุมชนอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนที่เกิดจากมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ในพื้นที่ โดยสนใจที่จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนมาแก้ไขปัญหาทางด้านกายภาพ และบูรณาการร่วมกับหลักพุทธสันติวิธี เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาทางด้านจิตใจในการปลูกฝังจิตสำนึกของทุกภาคส่วนให้เกิดการตระหนักรู้ต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนให้เกิดความสันติสุข ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบกที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม
3. เพื่อศึกษากระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก

ขอบเขตของการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เครื่องมือที่สำคัญคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายพลเรือนและผู้เชี่ยวชาญของกองทัพบก รวมทั้งสิ้น 18 รูป/ท่าน โดยยืนยันข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาโวหาร ดังนั้นในการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก” ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method Approach) หรือเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ศึกษาวิเคราะห์จากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฉบับภาษาไทย) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ แผนแม่บทโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่รอยต่อจังหวัด ศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานีของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สรุปรายงานผลการดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่รอยต่อจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานีของกองทัพภาคที่ 2 เป็นต้น และศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย ข่าวสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ บทความจากหนังสือพิมพ์และอินเทอร์เน็ตและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา เพื่อให้ผลการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Method Approach) โดยใช้วิธีการค้นคว้าเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดยกองทัพบก รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมและการพัฒนาพื้นที่และชุมชนทั้งของตะวันตกและตะวันออก ตลอดจนหลักพุทธสันติวิธีที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยการศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎกและจากเอกสาร ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) พร้อมทั้งเอกสาร หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต บทความต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงความสัมพันธ์ให้เห็นถึงการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมดังนี้

(1) นโยบาย แนวทาง บทบาท และพันธกิจ การพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดยกองทัพบก ที่ผ่านมามีลักษณะอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาพื้นที่และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมและการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ทั้งของตะวันตกและตะวันออก โดยนำมาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างเพื่อให้ได้กระบวนการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก

(3) หลักพุทธสันติวิธีที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยการศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) และจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) พร้อมทั้งเอกสาร หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต บทความต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์กระบวนการสร้างการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กร นโยบายในประเทศโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่องคือเป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม

(2) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหมู่บ้านโคกขามป้อม ตำบลภูผาหมอก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

(3) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการและแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก ที่ผ่านมามีลักษณะการดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนเป็น 3 ลักษณะ คือเป็นผู้เชื่อมโยง เป็นผู้ร่วมปฏิบัติการและเป็นผู้ส่งเสริม โดยมีเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคทำให้ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาด้านกายภาพ

(1) การบุกรุกเข้าทำกิน ประชาชนยังมีการบุกรุกเข้าทำกินบริเวณพื้นที่ตามแนวชายแดนเพื่อต้องการที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นพื้นที่หวงห้ามทางทหารและมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานด้านยุทธการ ตามภารกิจการป้องกันประเทศของทางทหาร ซึ่งประชาชนตามแนวชายแดนยังได้รับอันตรายจากวัตถุระเบิดหรือกับระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ในพื้นที่การรบในอดีต สาเหตุจากการบุกรุกเข้าไปในพื้นที่หวงห้าม ตลอดจนการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนทำให้เกิดการบุกรุกเข้าไปในเขตอุทยานและเขตอนุรักษ์ใหม่หลายพื้นที่เพื่อต้องการที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การบุกรุกใหม่นี้ดังกล่าวนอกจากเป็นการทำลายต้นน้ำอย่างถาวรแล้ว ยังอาจเป็นฉนวนความขัดแย้งเรื่องเส้นเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นสาเหตุที่ทำให้แหล่งน้ำทางธรรมชาติลดลง เกิดปัญหาภัยแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลหรือทิ้งช่วง ส่งผลทำให้การทำการเกษตรไม่ได้ผลหรือได้ผลน้อย

(2) ความยากจนและคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี ปัญหาเรื่องความยากจนและคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี สาเหตุจากประชาชนในพื้นที่ยังมีรายได้ไม่เพียงพอ การลักลอบตัดไม้พะยูนซึ่งเป็นไม้หวงห้ามที่มีราคาแพง และมีความต้องการมากในปัจจุบันเพื่อต้องการรายได้เพิ่มขึ้น ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งซึ่งนำมาซึ่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากการบุกรุกเพื่อต้องการที่ดินทำกิน และการขาดโอกาสทางการศึกษา เป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่มีความรู้ความเข้าใจต่อการใช้พื้นที่เป็นระบบ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เหมาะสมกับการเกษตรส่งผลกระทบทำให้ระบบนิเวศน์เสียสมดุล และส่งผลให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น

(3) ไร้เอกภาพและความต่อเนื่อง ปัญหาการบริหารจัดการที่ยังไม่มีเอกภาพและการขาดความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมที่ไม่ครบถ้วนทุกขั้นตอน ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน

2) ปัญหาด้านจิตใจ

(1) ขาดจิตสำนึกและยังไม่ให้ความสำคัญ ประชาชนในพื้นที่ยังขาดจิตสำนึกและยังไม่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน โดยประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ความเข้าใจและไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐได้ครบทุกขั้นตอน ในขั้นร่วมคิดร่วมปรึกษา

หรือ ร่วมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาพื้นที่และชุมชน ประชาชนสามารถให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่เมื่อเข้าสู่ขั้นของการร่วมกันทำ ร่วมกันตรวจสอบประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์ ตลอดจนร่วมแก้ไขปรับปรุง จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมจะค่อยๆ ลดลงตามลำดับหรือไม่มีส่วนร่วมเลย

(2) **ไม่มีเวลาและขาดการมีส่วนร่วม** หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ยังไม่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมเท่าที่ควร โดยเฉพาะผู้บริหารจะไม่ค่อยมีเวลาและขาดการมีส่วนร่วมในขั้นตอนที่สำคัญ โดยเฉพาะในขั้นตอนร่วมกันจัดทำแผน และขั้นตอนการร่วมตรวจสอบประเมินผล แต่จะให้ความสำคัญอีกทีเมื่อผลการดำเนินการไม่ตรงตามเป้าหมาย และจะเข้ามามีส่วนร่วมอีกครั้งในขั้นตอนการแก้ไขปรับปรุง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ที่ยังขาดการมีส่วนร่วมไม่ครบถ้วนทุกขั้นตอนส่งผลให้ขาดประสิทธิภาพต่อการดำเนินการ

2. เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่นอกจากจะสามารถช่วยสนับสนุนในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแล้ว ในขณะเดียวกันยังสามารถจัดเงื่อนไขของความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการดำเนินงาน ประกอบไปด้วยแนวคิดและวิธีการ ซึ่งผู้วิจัยสรุปเป็นกระบวนการพุทธสันติวิธีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางหลักธรรมของมรรค 8 (Phra Brahmagunaporn (P.A.Payutto), 2003) แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) **ขั้นการใช้ปัญญา** เป็นขั้นที่ต้องพิจารณาให้เห็นการดำเนินการอย่างองค์รวมคือสามารถมองเห็นกลยุทธ์และยุทธศาสตร์อย่างรอบด้าน แล้วตัดสินใจในการที่จะคิดและริเริ่มร่วมกัน ได้แก่

(1) **เห็นร่วมกัน/ตัดสินใจร่วมกัน (สัมมาทิฐิ)** คือการเห็นปัญหาและสาเหตุร่วมกัน นำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุได้เหมือนกัน จึงเป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การมองภาพองค์รวม ซึ่งจะให้เห็นภาพรวมเหมือนกัน

(2) **คิดริเริ่มร่วมกัน (สัมมาสังกัปปะ)** คือการคิดริเริ่มที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหานั้นๆ ร่วมกัน การจากตัดสินใจร่วมกันที่ทำให้วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุได้เหมือนกัน เมื่อทราบถึงปัญหาและสาเหตุแล้วทำให้เกิดการร่วมกันแก้ไขปัญหาและสาเหตุไปทิศทางเดียว เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

2) **ขั้นการใช้ศีล** เป็นขั้นการหรือ ดำเนินการ กำหนดวิถีชีวิตโดยการจัดวางระเบียบ กติกาเพื่อใช้ร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ได้แก่

(1) **ปรึกษาหารือร่วมกัน (สัมมาวาจา)** เมื่อมีการจัดทำแผนบูรณาการระดับปฏิบัติการและมีการถ่ายทอดแผนปฏิบัติการ ทำให้เกิดประสิทธิภาพของการทำงาน ไม่สับสนในการปฏิบัติและสามารถปฏิบัติได้ตามระยะเวลาทันตามกำหนด

(2) **ดำเนินการร่วมกัน (สัมமாகัมมันตะ)** การดำเนินการร่วมกันของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากงบประมาณมีการส่งจ่ายผ่านหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบและดำเนินการเบิกจ่ายงบประมาณที่ได้รับมาดำเนินการ ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของส่วนราชการ โดยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทำให้หน่วยงานที่กองทราบโดยเข้าใจตรงกัน และส่งผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ การสื่อสารระหว่างองค์กรและการประชาสัมพันธ์อย่างเพียงพอทำให้เกิดความโปร่งใสจากภาคประชาชน เกิดความวางเนื้อเชื่อใจและส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วม

(3) **กำหนดวิถีชีวิตร่วมกัน (สัมมาอาชีวะ)** จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มกำหนดแผนซึ่งมีองค์ประกอบของแผนประกอบไปด้วยวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนงานโครงการกิจกรรม ทั้งหมดเหล่านี้คือกรอบในการขับเคลื่อนแผน ซึ่งหากได้มากำหนดร่วมกัน ก็จะทำให้มีแนวทางปฏิบัติเดียวกันก่อให้เกิดการกำหนดวิถีชีวิตร่วมกัน ในท้ายที่สุด

3) **ขั้นการใช้สมาธิ** เป็นขั้นการพยายามที่จะรับผิดชอบต่อและตรวจสอบนโยบายและโครงการต่างๆ ในทุกขั้นตอนร่วมกันด้วยจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ต่อกระบวนการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ได้แก่

(1) **พยายามรับผิดชอบต่อร่วมกัน (สัมมาวายามะ)** เป็นหลักธรรมที่ใช้ในขั้นการติดตามและประเมินผลจากทุกภาคส่วน เป็นขั้นตอนที่ใช้ความรู้เฉพาะทางและวิธีปฏิบัติในทางเฉพาะ จึงต้องมีผู้ที่มีความรู้เฉพาะทางและวิธีปฏิบัติในทางเฉพาะ จึงต้องใช้ความพยายามมากกำหนดเป็น แนวทางการตรวจสอบประเมินผล ในแง่ของมิติ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล คุณภาพ และการพัฒนา

(2) **ตรวจสอบร่วมกัน (สัมมาสติ)** ในขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบ ซึ่งอาจเจอปัญหาการปกปิดข้อมูลข้อเท็จจริงการปฏิบัติงาน การเรียกรับผลประโยชน์อื่นๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ต้องได้รับความร่วมมือจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการร่วมกันตรวจสอบเพื่อถ่วงดุลอำนาจ ทำให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติ เกิดความไว้วางใจระหว่างหน่วยงานที่ปฏิบัติงานและภาคประชาชน ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพการทำงาน

(3) **เห็น/คิด/หารือ/ทำ/กำหนดวิถีชีวิต/รับผิดชอบต่อ/ตรวจสอบด้วยจิตใจมั่นคง (สัมมาสมาธิ)** เมื่อติดตามประเมินผลและตรวจสอบแล้ว ทำให้ทราบผลที่เป็นข้อบกพร่องตั้งแต่กระบวนการวางแผน การปฏิบัติงาน ตรวจสอบ ว่ากระบวนการส่วนใดมีข้อบกพร่องบ้างแล้วควรจะได้นำมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถจัดทำเป็นแผนงานขึ้นมาใหม่และนำไปใช้ได้ ในวงรอบต่อไป

3. เพื่อศึกษากระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก

จากการศึกษาพบว่า ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางและองค์ความรู้ใหม่ที่กองทัพบกสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ซึ่งมีแนวทางและวิธีการใช้ดังนี้

1) กระบวนการร่วมการจัดทำแผน (Plan) อยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติ คือ อปรีหานิยธรรม 7 และอริยสัจ 4 ทั้งนี้กระบวนการร่วมกันการจัดทำแผนนั้น และจะต้องยืนอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญคือการมีสัมมาทิฐิ คือการเห็นชอบร่วมกันในการที่จะมาร่วมปรึกษาหารือกันเพื่อค้นหาสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมให้ความคิดเห็นที่จะสืบหาต้นตอสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง ริเริ่มร่วมกันในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด ประเด็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ที่จะนำไปสู่การกำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม และจะนำมาสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหของพื้นที่และชุมชนร่วมกัน ซึ่งผ่านกระบวนการใช้ความรู้และปัญญาหรือมุมมองที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงร่วมกัน เกิดความเข้าใจเป็นภาพเดียวกัน ซึ่งมีตัวแปรที่สำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) กระบวนการร่วมปรึกษาหารือ (ค้นหาทุกข์) เป็นการริเริ่มโดยการพูดคุยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาหรือการค้นหาทุกข์ของคนในชุมชนในพื้นที่ ตามหลักข้อแรกของอริยสัจ 4 และยังสอดคล้องกับหลักอปรีหานิยธรรม 7 (Phongphonpan, 2009) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญสำหรับใช้ในการปกครองของหมู่ชน เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย หากทำเป็นปกติจะกลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว โดยเริ่มจากการหมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์ มีการประชุมพบปะปรึกษาหารือ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันกับคนในพื้นที่ชุมชนโดยสม่ำเสมอ ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะช่วยทำให้ทราบรายละเอียดของสภาพปัญหาในพื้นที่และชุมชนที่เราต้องการแก้ไขและพัฒนา ซึ่งจะทำให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ร่วมกัน (2) กระบวนการร่วมให้ความคิดเห็น (ค้นหาสมุทัย) เป็นการร่วมให้ความคิดเห็นเพื่อให้ทราบสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งตรงตามหลักสมุทัยในข้อที่สองของอริยสัจ 4 ในการค้นหาสาเหตุของการเกิดทุกข์หรือปัญหาของชุมชนนั่นเอง (3) กระบวนการริเริ่มร่วมกัน (ค้นหาโรธ) เป็นกระบวนการริเริ่มกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่และชุมชน ซึ่งตรงตามหลักนิโรธในข้อที่สามของหลักอริยสัจ 4 (4) กระบวนการตัดสินใจ (ค้นหามรรค) เป็นกระบวนการที่ร่วมกันกำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์/กลยุทธ์เพื่อนำไปปฏิบัติในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่และชุมชน ซึ่งตรงตามหลักมรรคในข้อที่สี่ของหลักอริยสัจ 4 และในขณะดำเนินการวางแผนร่วมกันก็ต้องใช้สัมมาสังกัปปะ คือความคิดชอบที่จะต้องละเว้นจากความพอใจ เฉพาะผู้มีมุมมองเหมือนตนเอง แต่จะต้องมีความคิดเห็นอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและจะต้องไม่มีความคิดพยาบาทและเบียดเบียนต่อผู้ที่มีความคิดเห็นต่างไปจากตนเอง จึงจะทำให้กระบวนการร่วมกันจัดทำแผนประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพและมีความพึงพอใจต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2) กระบวนการร่วมแปลงแผนสู่การปฏิบัติ (Do) อยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติคืออิทธิบาท 4 (Phra Dhammapitaka (P.A.Payutto). 2005) ซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการปรึกษาหารือร่วมกัน (สัมมาวาจา) จะต้องพูดโน้มน้าวอธิบายให้เห็นความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน ทั้งประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับความสุขที่เกิดจากการได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติงานก็จะมีมีความสุขที่จะได้นำโครงการไปปฏิบัติให้กับพื้นที่และชุมชน ซึ่งมีตัวแปรที่สำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) กระบวนการเต็มใจทำหรือพอใจที่จะทำงานร่วมกัน (ฉันทะ)

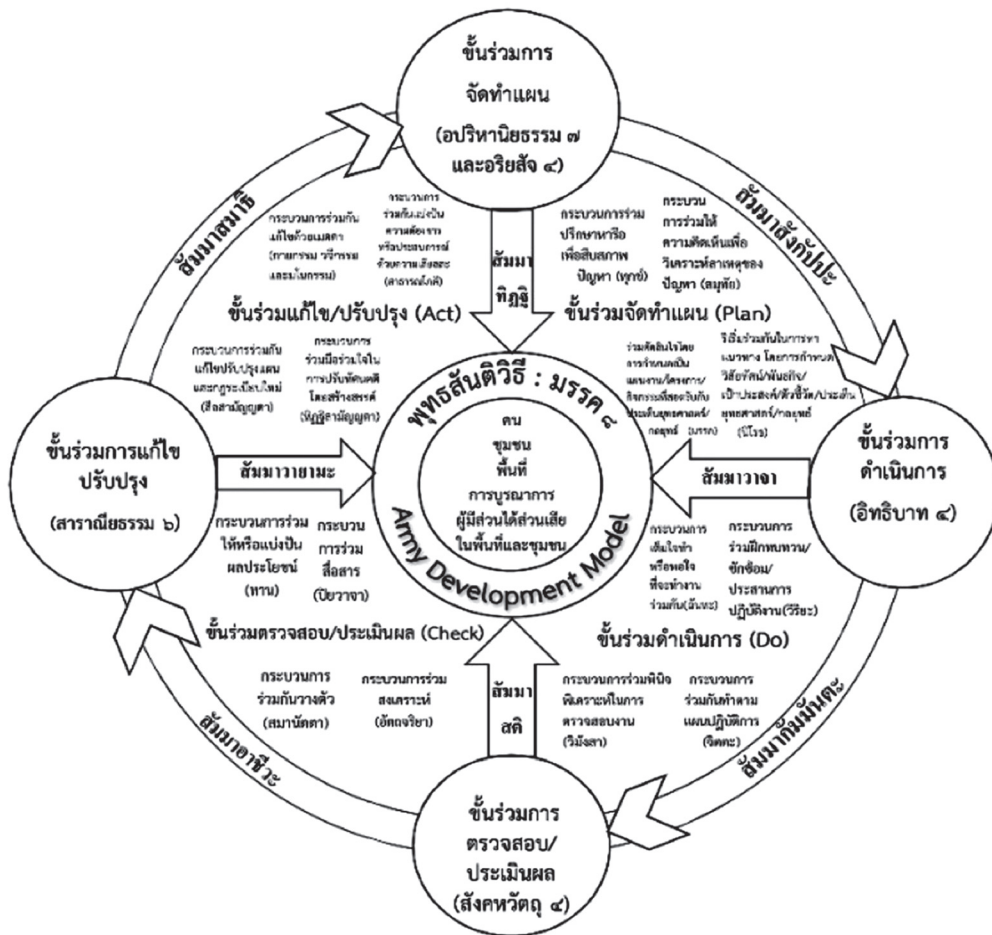
เป็นกระบวนการที่ต้องเริ่มด้วยศรัทธาหรือความชอบที่จะต้องสำรวจตัวเองว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่และชุมชน มีความพึงพอใจที่จะทำหรือมีความสุขกับการทำหรือไม่ ถ้าเราพอใจก็เชื่อได้ว่างานที่ต้องออกมาดีแน่นอน ในขั้นตอนนี้จึงเป็นขั้นที่เริ่มนำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่ได้มาสู่การปฏิบัติ ด้วยการจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางเมื่อลงพื้นที่ชุมชนปฏิบัติงานจริง (2) กระบวนการร่วมฝึกทบทวนซักซ้อมประสานการปฏิบัติงาน (วิริยะ) เป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรเมื่อเจออุปสรรคไม่ท้อถอย วิริยะจึงเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ แต่วิริยะจะเกิดขึ้นด้วยก็ด้วยความรักในงานฉันทะนั่นเอง และวิริยะไม่ใช่เป็นการทำงานแบบเอาเป็นเอาตายแต่เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เป็นประจำอยู่เสมอ จึงเป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นการฝึกฝนทบทวนซักซ้อมประสานการปฏิบัติของแผนปฏิบัติการที่ได้จากขั้นตอนของฉันทะนั่นเอง (3) กระบวนการร่วมกันทำตามแผนปฏิบัติการ (จิตตะ) เป็นขั้นตอนที่ต้องเอาใจใส่ตั้งใจมุ่งมั่นทำงานรับใช้ชุมชนตามแผนปฏิบัติการ จิตตะเป็นธรรมชาติที่แสดงถึงสติความรอบคอบและความรับผิดชอบที่จะตามมา จิตตะจึงมีความสำคัญในการทำงานโดยไม่วกแวกออกนอกกลุ่มนอกทาง ดังนั้นเมื่อเรามีทั้งฉันทะและวิริยะแล้ว จิตตะจะเป็นเสมือนแนวรั้วตามเส้นทางที่เราเดินไม่ให้ไขว่เขวออกนอกเส้นทางได้ ซึ่งอธิบายให้เห็นถึง พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เป็นนักตรวจตรางานของตัวเองทั้งที่ทำแล้วและที่ยังไม่ได้ทำคือให้มีจิตตะ (4) กระบวนการร่วมพิจารณาพิเคราะห์ในการตรวจสอบงาน (วิมังสา) เป็นการเข้าใจระบบและกลไกการทำงานแบบมีส่วนร่วม เป็นขั้นสุดท้ายของการใช้ปัญญาในการใคร่ครวญว่างานที่ทำนั้นถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ มีอะไรที่ยังค้างคาหรืออะไรเรียบร้อยอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นในภายหลัง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมของการงานชอบ(สัมมากัมมันตะ) ซึ่งเป็นการใคร่ครวญอีกครั้งว่า นอกจากการพิจารณาพิเคราะห์ความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหาแล้ว การปฏิบัติตั้งต้นจนจบภารกิจจะต้องเป็นไปด้วยความสุจริตในทุกขั้นตอน สามารถรายงานผลการดำเนินการและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และชุมชนได้รับรู้รับทราบและยอมรับผลจากการปฏิบัติงาน

3) กระบวนการร่วมตรวจสอบประเมินผล (Check) อยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติคือสังคหวัตถุ 4 (Phra Dhammakittiwong (Thongdee Surtecho), 2006) ทั้งนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการระลึกชอบ (สัมมาสติ) คือการมีสติชอบระลึกอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังร่วมกันตรวจสอบประเมินผลเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ตัวแปรที่สำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) กระบวนการให้หรือแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับประชาชนในพื้นที่ (ทาน) จะต้องร่วมกันตระหนักถึงความสำคัญของมาตรฐานของงานที่ต้องการในทุกโครงการที่ดำเนินการในพื้นที่และชุมชน โดยคำนึงถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับประชาชนตามความต้องการไว้ได้อย่างถูกต้องครบถ้วนและคุ้มค่าหรือไม่มี ดังนั้นจึงต้องเตรียมการร่วมกันด้วยการพัฒนาแผนการติดตามประเมินผล การทบทวนตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายตัวชี้วัด เพื่อให้เกิดการติดตามผลจากการดำเนินโครงการว่าเกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ได้ตามความต้องการของชุมชนและตรงตามวัตถุประสงค์ของแผนงานโครงการที่ได้ดำเนินการหรือไม่ โดยมีการวัดผลตามเกณฑ์ตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ (2) กระบวนการสื่อสาร (ปิยวาจา) เป็นกระบวนการที่เมื่อลงไปประเมินโครงการจะต้องสื่อสารอย่างไรเพื่อให้เกิดความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน พร้อมทั้งจะให้ข้อมูล

ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องต่อการตรวจสอบประเมินผลกับเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ตรวจสอบประเมินผล ดังนั้นจึงต้องมีการร่วมมือกับกรม/สาคิการปฏิบัติ/ทดสอบการประเมินผลให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผล เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่ถูกต้องและเกิดการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามมาตรฐานของงานที่ต้องการ (3) กระบวนการสงเคราะห์ (อัครจริยา) เป็นการทำให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและจะต้องเกิดความทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรมต่อคนในชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดการติดตามประเมินผลโครงการที่ได้ดำเนินการในพื้นที่และชุมชนที่มีประสิทธิภาพ (4) กระบวนการวางตัว (สมานัตตา) จะต้องมีความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่มีอคติ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือหวังผลประโยชน์ในชุมชน การวางตัวที่เหมาะสมจะก่อให้เกิดความไว้วางใจกับ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายลดความหวาดระแวงซึ่งกันและกันในทุกขั้นตอนตลอดการดำเนินการ ทั้งนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเพียรชอบ (สัมมาอาชีวะ) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับการทำงานให้เกิดความตรงไปตรงมา ละเว้นการกระทำที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่และชุมชน หรือการแสวงหาผลประโยชน์จากการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ไม่เบียดเบียนผลประโยชน์ชุมชนและทำลายสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ดำเนินการ ซึ่งกระบวนการนี้จะต้องมีการสรุปวิเคราะห์และรายงานผลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงจากผลการตรวจสอบประเมินผลของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4) กระบวนการร่วมแก้ไขปรับปรุง (Act) อยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติคือสาราณียธรรม 6 (Suttisang, N. 2012) ทั้งนี้จะต้องยืนอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญคือการมีสัมมาวายามะ คือ ปองกันไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดหรือความผิดพลาดเกิดขึ้นอีก ช่วยกันพัฒนาคุณค่าเด่นของชุมชน สอดรับกับหลักปทาน 4 คือ 1) เพียรระมัดระวังมิให้เรื่องไม่ดีไม่งามหรือความเข้าใจผิดเกิดขึ้นในชุมชนอีก 2) เพียรระมัดระวังเรื่องไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้วอย่าให้เกิดขึ้นอีก 3) เพียรให้เรื่องที่ดีเกิดขึ้นอีกอย่างต่อเนื่อง และ 4) เพียรรักษาเรื่องที่ดีอยู่แล้วให้ดำรงอยู่ต่อไป เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนอย่างแท้จริง สัมมาวายามะจึงเป็นปฐมบทของการก่อเกิดสัมมาสติ ซึ่งต้องอาศัยความเพียรพยายามกำหนดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเกิดเป็นสัมมาสมาธิที่พร้อมที่จะร่วมกระบวนการแก้ไขปรับปรุงงานพัฒนาที่ได้ทำกับชุมชน ตัวแปรที่สำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) กระบวนการร่วมกันแก้ไขด้วยเมตตา (กายกรรม วชิกรรม และ มโนกรรม) มโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดฉฉฉฉฉฉหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท ต้องวางใจให้มีความรักและปรารถนาดีต่อชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในชุมชน วชิกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พุทธิเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน นำเสนอหรือสื่อสารด้วยความปรารถนาดีต่อชุมชนมุ่งให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข กายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขทำด้วยเมตตาด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจไม่ใช้อำนาจไปแก้ไขหรือไปกดดัน (2) กระบวนการร่วมกันแบ่งปันความต้องการหรือประสบการณ์ด้วยความเสียสละ (สาธารณโภคิ) คือแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน การรู้จักแบ่งปันความต้องการหรือประสบการณ์ให้ครอบคลุมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียครบทุกฝ่าย เพื่อให้สามารถวิเคราะห์สาเหตุประเด็นของ

ปัญหาเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุง (3) กระบวนการร่วมกันแก้ไขปรับปรุงแผนและกฎระเบียบใหม่ (สี่สามัญญาตา) คือ กระบวนการที่สร้างความรักความสามัคคี รักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะโดยไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นและชุมชน จะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงแผนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเกิดการวางกฎระเบียบขึ้นมาใหม่สอดคล้องกับสภาพจริงกับปัญหาของพื้นที่ (4) กระบวนการร่วมมือร่วมใจในการปรับทัศนคติโดยสร้างสรรค์ (ทิวฐิสามัญญาตา) คือ กระบวนการที่มีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์ให้เกิดความสงบ ปรับทัศนคติทิศทางการทำงานขึ้นมาใหม่ โดยผ่านการนำเสนอแผนที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้วต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับรู้รับทราบและยอมรับ ตลอดจนนำเสนอผู้นำใน การอนุมัติให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่และชุมชนต่อไป ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับหลัก สัมมาสมาธิ คือความตั้งใจมุ่งมั่น ปรับทัศนคติการทำงานให้ทิศทาง โดยการที่กุศลจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว คือการยอมรับจากทุกฝ่าย สามารถประมวลเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย โดยทราบถึงแนวคิดและวิธีการใหม่จากกระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก ซึ่งกองทัพบกสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่รับผิดชอบอื่นๆ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญในการดำเนินงานดังนี้

1. ขั้นร่วมการจัดทำแผน (Plan) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานหลักการเห็นร่วมกัน/ตัดสินใจร่วมกัน (สัมมาทิฐิ) และการคิดริเริ่มร่วมกัน (สัมมาสังกัปปะ) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ขับเคลื่อนด้วยหลักอภิธานียธรรม 7 และ อริยสัจ 4 ประกอบด้วย

- 1.1 ร่วมปรึกษาหารือเพื่อสืบสภาพปัญหา (ทุกข์)
- 1.2 ร่วมให้ความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา (สมุทัย)
- 1.3 ริเริ่มร่วมกันในการหาแนวทาง โดยการกำหนดวิสัยทัศน์/พันธกิจ/เป้าประสงค์/ตัวชี้วัด/ประเด็นยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ (นิโรธ)
- 1.4 ร่วมตัดสินใจ โดยการกำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ (มรรค)

2. ขั้นร่วมการดำเนินการ (Do) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักการปรึกษาหารือร่วมกัน (สัมมาวาจา) และการดำเนินการร่วมกัน (สัมมากัมมันตะ) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ขับเคลื่อนด้วยหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย

- 2.1 กระบวนการเต็มใจทำหรือพอใจที่จะทำงานร่วมกัน (ฉันทะ)
- 2.2 กระบวนการร่วมฝึกทบทวน/ซักซ้อม/ประสานการปฏิบัติงาน (วิริยะ)
- 2.3 กระบวนการร่วมกันทำตามแผนปฏิบัติการ (จิตตะ)
- 2.4 กระบวนการร่วมพินิจพิจารณาในการตรวจสอบงาน (วิมังสา)

3. ขั้นร่วมการตรวจสอบ/ประเมินผล (Check) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานหลักการ กำหนดวิถีชีวิตร่วมกัน (สัมมาอาชีวะ) และการตรวจสอบร่วมกัน (สัมมาสติ) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ขับเคลื่อนด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

- 3.1 กระบวนการร่วมให้หรือแบ่งปันผลประโยชน์ (ทาน)
- 3.2 กระบวนการร่วมสื่อสาร (ปิยวาจา)
- 3.3 กระบวนการร่วมสงเคราะห์ (อตถจริยา)
- 3.4 กระบวนการร่วมกันวางตัว (สมานัตตา)

4. ขั้นร่วมการแก้ไข/ปรับปรุง (Act) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานหลักการพยายามรับผิดชอบต่อร่วมกัน (สัมมาวายามะ) และการเห็น/คิด/หาหรือ/ทำ/กำหนดวิถีชีวิต/รับผิดชอบต่อ/ตรวจสอบด้วยจิตใจมั่นคงร่วมกัน (สัมมาสมาธิ) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ขับเคลื่อนด้วยหลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย

- 4.1 กระบวนการร่วมกันแก้ไขด้วยความเมตตา
- 4.2 กระบวนการร่วมกันแบ่งปันความต้องการหรือประสบการณ์ด้วยความเสียสละ
- 4.3 กระบวนการร่วมกันแก้ไขปรับปรุงแผนและกฎระเบียบใหม่
- 4.4 กระบวนการร่วมมือร่วมใจในการปรับทัศนคติโดยสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาและวิจัย เรื่อง “คุณค่าและความสำคัญของผู้นำธรรมชาติหรือปราชญ์ชาวบ้าน ในฐานะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน” การเข้าใจผู้นำธรรมชาติหรือปราชญ์ชาวบ้าน จะทำให้เราสามารถนำภูมิปัญญาเหล่านั้นมาบูรณาการและต่อยอดเพื่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนร่วมกันได้
2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทและสถานะที่พึงประสงค์ของสถาบันสงฆ์” เนื่องจากพระสงฆ์เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน” เพราะจากการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในหมู่บ้าน พบว่า คนในชุมชนให้ความสำคัญกับพระสงฆ์และทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนด้วยศักยภาพของตัวเอง ฉะนั้นการให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทจะทำให้เราสามารถ นำภูมิปัญญาจากบทบาทเหล่านั้นมาบูรณาการและต่อยอด เพื่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนร่วมกันได้
3. ควรศึกษาและวิจัยเรื่อง “ตัวแปรและปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาพัฒนาพื้นที่และชุมชน” ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนหมู่บ้าน การค้นพบตัวแปรหรือปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ จะทำให้ชุมชนต่างๆ ได้วิเคราะห์ตัวแปรที่ตนเองมีอยู่ รวมไปถึงการช่วยกันพัฒนา ตัวแปรที่ยังไม่มีให้เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้การพัฒนาหมู่บ้านให้พื้นที่ต่างๆ บรรลุผลได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tipitaka: Thai Version*. Bangkok: MCU Press.
- Phongphonpan, S. (2009). *Aparihaniya-dhamma 7, Principles for use in government*. Bangkok: Matichon Publishing.
- Phra Brahmagunaporn (P.A.Payutto). (2003). *Atthangika-magga:the Noble Eightfold Path*. Bangkok: Buddhist Dictionary Dharma edition.
- Phra Dhammakittiwong (Thongdee Surtecho). (2006). *Kamwat*. Bangkok: Liengchieng.
- Office of the Secretary of the Security Development Committee at the regional level in the Army Region 2. (2018-2021). Strategic plan for area development to enhance national security at the regional level in the 2nd Army Region.
- Suranaree Command and 2nd Branch of the 2nd Area, Internal Security Operations Command. (2015-2019). (2015). *Master Plan of the Development Project for Security in the Joint Area between Srisaket and Ubon Ratchathani Provinces*. Surin: Suranaree Command
- Suttisang, N. (2012). *Saraniyadhamma*, referred to in many documents.